

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет
природокористування
Факультет агротехнологій і екології
Кафедра екології



СИЛАБУС
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«Екологічний менеджмент та аудит»
для студентів, що навчаються за ОПП «Технологія захисту
навколишнього середовища» за першим (бакалаврським) рівнем
освіти за спеціальністю 183 Технологія захисту навколишнього
середовища галузі знань 18 Виробництво та технології

Львів 2023

АНОТАЦІЯ КУРСУ

У межах зазначеного курсу здобувачі вищої освіти формують інтегральну, загальні та спеціальні (фахові) компетентності, а саме опановують знання стосовно сучасних систем екологічного менеджменту і процедур екоаудиту.

Програма навчальної дисципліни складається з таких розділів:

1. *Теоретичні й методологічні основи екологічного менеджменту.*
2. *Практичні проблеми екологічного менеджменту.*

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою викладання навчальної дисципліни «Екологічний менеджмент та аудит» є набуття студентами знань та практичних навичок стосовно сучасних систем екологічного менеджменту і процедур екоаудиту, а також для застосування цих знань і вмінь у державних установах та на підприємствах регіонального й локального рівнів.

Основним завданням вивчення дисципліни є набуття студентом наступних компетентностей:

1. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та вирішувати практичні проблеми технічного і технологічного характеру у сфері екології, охорони довкілля, збалансованого природокористування, або у процесі навчання, що передбачає застосування теоретичних основ та методів технологій захисту навколишнього середовища, та характеризується комплексністю і невизначеністю умов.
2. Знання і критичне розуміння предметної області та професійної діяльності.
3. Здатність приймати обґрунтовані рішення.
4. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.
5. Здатність до попередження забруднення компонентів довкілля та кризових явищ і процесів.
6. Здатність розробляти та управляти проектами.
7. Здатність до забезпечення екологічної безпеки.
8. Здатність оцінювати вплив на довкілля промислових об'єктів та іншої господарської діяльності.

Програмні результати навчання:

1. Знати сучасні теорії, підходи, принципи екологічної політики, фундаментальні положення з біології, хімії, фізики, математики, біотехнології та фахових і прикладних інженерно-технологічних дисциплін для моделювання та вирішення конкретних природозахисних задач у виробничій сфері.
2. Вміти використовувати інформаційні технології та комунікаційні мережі для природоохоронних задач.
3. Обґрунтовувати природозахисні технології, базуючись на розумінні механізмів впливу людини на навколишнє середовище і процесів, що відбуваються у ньому.
4. Вміти розробляти проекти з природоохоронної діяльності та управляти комплексними діями щодо їх реалізації
5. Вміти застосувати знання з контролю та оцінювання стану забруднення повітря і промислових викидів в атмосферу, води та водних об'єктів, ґрунтів та земельних ресурсів, з аналізу динаміки їх зміни в залежності від умов та технологій очищення компонентів довкілля.

6. Обґрунтовувати та застосовувати природні та штучні системи і процеси в основі природозахисних технологій відповідно екологічного імперативу та концепції сталого розвитку.
7. Вміти застосовувати основні закономірності безпечних, ресурсоефективних і екологічно дружніх технологій в управлінні природоохоронною діяльністю, в тому числі, через системи екологічного керування відповідно міжнародним стандартам
8. Вміти обґрунтовувати ступінь відповідності наявних або прогнозованих екологічних умов завданням захисту, збереження та відновлення навколишнього середовища

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни (зміст)

Розділ 1.

- Тема 1. Передумови виникнення екологічного менеджменту
- Тема 2. Науково-методичні основи екологічного менеджменту
- Тема 3. Концепція і стратегія сталого розвитку
- Тема 4. Економічний механізм управління раціональним природокористуванням
- Тема 5. Стандартизація і міжнародні стандарти екологічного менеджменту
- Тема 6. Нормативно-правова основа екологічного менеджменту

Розділ 2.

- Тема 7. Процедура оцінки впливу на довкілля
- Тема 8. Екологічний аудит як складова екологічного менеджменту
- Тема 9. Сертифікація у системі екологічного менеджменту
- Тема 10. Державний контроль за дотриманням законодавства об'єктами екологічного менеджменту
- Тема 11. Екологічне оподаткування та екологічне страхування
- Тема 12. Іновації екологічного менеджменту

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ

Основними видами навчальних аудиторних занять, під час яких здобувачі вищої освіти отримують необхідні знання, є лекції, семінарські заняття, консультації.

При викладанні лекційного матеріалу передбачено поєднання таких форм і методів навчання, як лекції – бесіди і лекції-візуалізації. Лекція-бесіда забезпечує безпосередній контакт викладача з аудиторією і дозволяє привернути увагу здобувачів вищої освіти до найбільш важливих питань теми лекції, визначити у процесі діалогу особливості сприйняття навчального матеріалу здобувачами вищої освіти.

Лекція-візуалізація – візуальна форма подачі лекційного матеріалу з розгорнутим або коротким коментуванням візуальних матеріалів, що переглядають технічними засобами навчання або аудіо-відеотехніки. При проведенні семінарських занять передбачено поєднання таких форм і методів навчання, як робота у малих групах або дискусія.

Здобувачі вищої освіти працюють з друкованим інформативним матеріалом або з матеріалом мережі Інтернет, виконують усні та письмові завдання (контрольні питання або тести), виступають з доповідями і презентаціями, підготовленими як індивідуальні проекти. Програмою передбачено такі проекти для формування професійної компетентності: виступ за темою індивідуального науково-дослідного завдання (або з темою самостійного вивчення дисципліни) та

виступ-інформування за темами семінарських занять (у вигляді презентації або реферату).

ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

1. Досвід адміністративно-політичного регулювання охорони навколишнім середовищем, засоби регулювання екологічною рівновагою.
2. Створення екологічних банків зі специфічними кредитами.
3. Економічний механізм управління раціональним природокористуванням.
4. Екологічна паспортизація підприємств, екологізація виробництв.
5. Менеджмент відходів.
6. Ліцензовані види діяльності.
7. Соціально-економічна ефективність природоохоронних заходів.
8. Методичні засади формування систем екологічного менеджменту в Україні.
9. Стан екологічного менеджменту в Україні та світі.
10. Екологічний менеджмент в системі управління збалансованим розвитком території.
11. Законодавчий моніторинг у сфері екологічного менеджменту.
12. Законодавче забезпечення екологічного менеджменту.
13. Практичні механізми реалізації екологічного менеджменту.
14. Екологічний менеджмент на підприємстві.
15. Застосування екологічного маркетингу на підприємстві.
16. Визначення плати за забруднення навколишнього природного середовища.
17. Правові аспекти стягнення платежів за забруднення навколишнього природного середовища.
18. Економічне регулювання у галузі охорони навколишнього природного середовища та раціонального природокористування.
19. Закордонний досвід у сфері управління природоохоронною діяльністю та міжнародне співробітництво у галузі екологічного менеджменту.
20. Якість навколишнього середовища та її нормування.
21. Історичні корені і хронологія розвитку поняття ISO та EMAS.
22. Нормативи допустимого впливу на навколишнє природне середовище.
23. Правові та організаційні особливості екологічного аудиту.
24. Екологічний контроль та екологічна експертиза.
25. Впровадження систем екологічного менеджменту і аудиту на Україні.
26. Місце екологічного аудиту в управлінні природокористуванням.
27. Екологічний контроль, Екологічна експертиза, Екологічний аудит. Що є спільним, чим відрізняються?
28. Екологічна оцінка господарських рішень.
29. Концепція екологічного ризику в сфері управління якістю навколишнього середовища промислових міст.
30. Страхування екологічних ризиків.
31. Правові системи управління: правова відповідальність за екологічні злочини.

Детальний опис виконання та оцінювання індивідуальних завдань за темами курсових робіт представлено в «Методичних рекомендаціях для виконання курсової роботи студентами спеціальності 183 «Технології захисту навколишнього середовища» ОС «Бакалавр», що знаходяться в методичному кабінеті кафедри екології.

**План лекційних занять з дисципліни
«Екологічний менеджмент та аудит»**

№ П	Тема, питання що вивчаються
1.	<p>РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ</p> <p>Тема 1. Передумови виникнення екологічного менеджменту. Етапи розвитку людської цивілізації. Демографічний вибух. Екологічні кризи. Виснаження природних ресурсів і забруднення НПС. Сценарій майбутнього. Виникнення екоменеджменту як науки.</p>
	<p>Тема 2. Науково-методичні основи екологічного менеджменту. Мета, об'єкти, суб'єкт, предмет і завдання екоменеджменту. Класифікація підприємств. Функції та принципи екоменеджменту. Територіальні рівні екоменеджменту.</p>
	<p>Тема 3. Концепція і стратегія сталого розвитку. Мета, основні принципи. Індикатори та стратегія сталого розвитку'. Економічні, соціальні та екологічні індикатори сталого розвитку'. Екологічно зорієнтована економіка. Економічний механізм регулювання екологічної ситуації. Еколого-економічні механізми управління підприємством. Основні завдання природоохоронної політики в Україні.</p>
4	<p>Тема 4. Економічний механізм управління раціональним природокористуванням. Основні види природних ресурсів. Економічна оцінка природно-ресурсного погіршення якості НПС. Еколого-економічний консалтинг.</p>
5	<p>Тема 5. Стандартизація і міжнародні стандарти екологічного менеджменту. Основні завдання стандартизації. Стадії розроблення і впровадження СЕМ (Стандарт ВЭ 7750). Міжнародна організація зі стандартизації (ІБО). Напрями діяльності ІБО. Види стандартів. Українські стандарти (ДСТУ ІБО). Стандарти систем менеджменту якості. Система стандартів у галузі охорони природи.</p>
6	<p>Тема 6. Нормативно-правова основа екологічного менеджменту. Законодавча Економіко-екологічне нормування. Завдання по підвищенню державного екоконтролю. Характеристика основних нормативно-правових актів України у сфері природокористування. Механізм ековідповідальності. Адміністративно-нормативні інструменти екоменеджменту. Економіко-екологічне нормування. Завдання по підвищенню державного екоконтролю</p>
7	<p>РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ</p> <p>Тема 7. Процедура оцінки впливу на довкілля. Правове забезпечення процедури ОВД. Принципи та завдання ОВД. Вимоги до розробника. Висновки та структура звіту' щодо ОВД. Етапи проведення ОВД. Компетенція державних, наукових і громадських структур в проведенні процедури ОВД.</p>
8	<p>Тема 8. Екологічний аудит як складова екологічного менеджменту. Мета й завдання екоаудиту. Нормативно-правова база екоаудиту. Процедури екоаудиту. Регулювання процедури екоаудиту. Об'єкти, суб'єкти, функції та принципи екоаудиту. Статзвітність при проведенні екоаудиту. Замовники та виконавці екоаудиту. Типи й види екоаудиту. Структура звіту за результатами екоаудиту.</p>
9	<p>Тема 9. Сертифікація у системі екологічного менеджменту. Мета, об'єкт і суб'єкт сертифікації. УкрСЕПРО. Експерт і ліцензія. Обов'язкова й добровільна сертифікація. Очікувані ефекти від екосертифікації. Нормативно-правова основа сертифікації в Україні. Принципи і практика сертифікації. Сертифікація якості продукції. Випробувальні лабораторії. Сертифікація СЕМ підприємства.</p>
10	<p>Тема 10. Державний контроль за дотриманням законодавства об'єктами екологічного менеджменту. Державна система екоменеджменту. Види держконтролю та екоперевірок. Мета, види, періодичність та правова основа інспекторських перевірок. Процедура інспекторських перевірок. Оцінка водоспоживання. Екоконтроль у пунктах пропуску через держкордон. Напрями та види перевірки заповідних об'єктів. Державний контроль у сфері</p>

	автотранспорту.Перевірка робіт з організації охорони атмосферного повітря.
11	Тема 11. Екологічне оподаткування та екологічне страхування. Екологічний податок і його розмір. Єдина система оподаткування і платежів. Об'єкти екооподаткування і платники податку. Податки на еколого-небезпечну продукцію. Платежі за забруднення НПС. Економічна сутність збору за забруднення. Система екологічного оподаткування в Україні. Особливості системи екологічного страхування в Україні.
12	Тема 12. Іновації екологічного менеджменту. Основні види інновацій екоменеджменту. Екологічний маркетинг. Об'єкти та функції екомаркетингу. Маркетингова товарна політика. Екологічне ціноутворення. Основні завдання інформаційної політики в екологічному маркетингу. Екологічне маркування продукції. Екологічний маркетинг. Об'єкти та функції екомаркетингу. Маркетингова товарна політика. Екологічне ціноутворення. Основні завдання інформаційної політики в екологічному маркетингу. Екологічне маркування продукції. Екологічний (фірмовий) стиль.

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ З ДИСЦИПЛІНИ

«Екологічний менеджмент та аудит»

№ П	Тема, питання що вивчаються
1.	Теоретичні засади екологічного менеджменту. Становлення екологічного менеджменту. Механізм екоменеджменту. Загальна характеристика основних інструментів екоменеджменту.
	Організаційна структура державного екоменеджменту. Діяльність міністерства енергетики та захисту довкілля. Функції держуправління екології та природних ресурсів. Регіональні та відомчі органи управління у системі екологічного менеджменту.
	Неурядові і громадські екологічні організації. Сутність неурядових і громадських екологічних організацій. Повноваження і функції громадського екологічного управління. Екологічний менеджмент неурядових організацій.
4	Державний екоменеджмент у сфері охорони здоров'я. Взаємозв'язок стану НПС і здоров'я населення. Картографування медико-демографічних проблем. Управління якістю продуктів споживання. Контролювання рівня забруднення сировини та харчової продукції з метою зниження шкідливого впливу на здоров'я.
5	Екоаудит територій і господарських проблем. Екоаудит території. Екоаудит промислових виробництв і господарських систем. Картографічні еколого-географічні дослідження.
6	Екоаудит при експлуатації мінерально-сировинних ресурсів. Особливості здійснення екоаудиту при експлуатації мінеральних ресурсів. Ліцензування експлуатації мінеральних ресурсів. Зміст, цілі і завдання екоаудиту видів діяльності пов'язаних з використанням мінеральних ресурсів.
7	Муніципальний екологічний аудит. Особливості та планування муніципального екологічного аудиту. Аудиторський процес. Огляд виконання програм з охорони НПС
8	Методичні рекомендації щодо підготовки, здійснення і оформлення звіту про екологічний аудит. Підготовка до здійснення екоаудиту. Проведення екоаудиту на підприємстві. Методичні рекомендації щодо оформлення звіту про екоаудит.

9	Організаційно-правові засади процедури ОВД (оцінки впливу на довкілля). Правове забезпечення процедури ОВД. Висновки і звіт щодо ОВД. Компетенція державних, наукових і громадських структур в проведенні процедури ОВД
10	Стандартизація в системі екологічного менеджменту. Міжнародні стандарти в галузі екологічного менеджменту. Стандарти ДСТУ ISO серії 9000 «Управління якістю» як методологічна основа екоменеджменту.
11	Екологічна сертифікація як інструмент екоменеджменту. Сертифікація з системи екоменеджменту підприємства. Законодавчо-нормативні механізми забезпечення розвитку екосертифікації. Міжнародні організації з сертифікації. 2
12	Екологічний маркетинг, інжиніринг і маркування. Комунікаційна та розподільна політики просування екологічного продукту. Екологічний інжиніринг на підприємстві. Маркування продукції як основний метод інформування про її екологічні властивості. Маркування харчових добавок.
13	Перспективи запровадження екологічного страхування в Україні. Світовий досвід запровадження екострахування. Існуюча законодавчо-нормативна база екострахування в Україні. Необхідність вдосконалення законодавчо-нормативної бази.
14	Напрями розвитку екологічного менеджменту. Перспективи розвитку державної політики в сфері охорони НПС та екологічного управління. Екоменеджмент у інноваційно-інвестиційній діяльності. Становлення принципів екологічно врівноваженого розвитку і визначення його індикаторів
15	Екологічні ризики. Принципи екологічних ризиків. Екологічні ризики інновацій. Ризики використання генетично модифікованої продукції.

Завдання для самостійного вивчення навчальної дисципліни

№ з/п	Назва теми
1	Антропогенний та техногенний вплив на природне середовище
2	Екологічна безпека й екологічна стратегія
3	Розрахунок збитків за забруднення довкілля
4	Соціально-економічна ефективність природоохоронних заходів
5	Формування ринку екологічних послуг
6	Практичний механізм реалізації екологічного менеджменту
7	Досвід запровадження концепції екологічного менеджменту в Україні та світі
8	Законодавча та нормативно-правова база екологічного менеджменту
9	Екологічний ризик та управління ним
10	Екологічна оцінка господарських рішень
11	Екологічна експертиза проектів
12	Місце екологічного аудиту в управлінні природокористуванням
13	Правові та організаційні особливості екологічного аудиту
14	Екологічне страхування

МЕТОДИ КОНТРОЛЮ ТА ОЦІНЮВАННЯ

1. *Усне опитування* (фронтальне, індивідуальне, детальний аналіз відповідей студентів).
2. *Письмова аудиторна та позааудиторна перевірка* – розв'язування задач і прикладів, підготовка рефератів, презентацій, контрольні роботи (з конкретних питань тощо) або тести
3. *Практична перевірка* – аналіз виробничої інформації, рішення професійних завдань з проектування технологічних методів захисту.

Види контролю: поточний контроль, проміжна та семестрова атестація.

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота (разом 50 балів)															Підсумковий тест (екзамен)	Сума
Розділи 1 і 2															50 балів	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	T13	T14	T15		
2	3	3	3	2	3	4	4	4	3	3	4	4	4	4	50	100

T1, T2 ... T15 – теми практичних занять

Відпрацювання пропущених занять студентами здійснюється згідно «Положення про порядок відпрацювання студентами Львівського національного аграрного університету пропущених лекційних, практичних, лабораторних та семінарських занять». Студент представляє конспект а з пропущеної теми лекційного курсу та опрацьований практичний матеріал (захист роботи або контрольна чи тестові завдання) з відповідної тематики. Самостійне вивчення навчальної дисципліни за вищевказаними темами передбачає також підготовку рефератів, доповідей, презентацій (максимальна кількість балів - 5 за одну тему, але не більше 10 б. за весь курс дисципліни).

Форма підсумкового контролю успішності навчання: екзамен, курсова робота.

КРИТЕРІЇ ПОТОЧНОГО ОЦІНЮВАННЯ

Поточне оцінювання здійснюється за кожним завданням в межах розділів. Оцінюються і завдання, виконувані в аудиторії, і завдання, виконувані під час самостійної роботи. Протягом вивчення дисципліни здійснюється самоконтроль. Загальні критерії оцінок: “відмінно” – здобувач вищої освіти виявив всебічні, систематичні та глибокі знання навчального матеріалу дисципліни, передбаченого програмою; опрацював основну та додаткову літературу, рекомендовану програмою; проявив творчі здібності у розумінні, логічному, стислому та ясному трактуванні навчального матеріалу; засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни, їх значення для подальшої професійної діяльності. “добре” – здобувач вищої освіти виявив систематичні та глибокі знання вище середнього рівня навчального матеріалу дисципліни; продемонстрував уміння легко виконувати завдання, передбачені програмою; опрацював літературу, рекомендовану програмою; засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни, їх значення для подальшої професійної діяльності. “задовільно” – здобувач вищої освіти виявив знання навчального матеріалу дисципліни в обсязі, необхідному для подальшого навчання та майбутньої професійної діяльності; виконав завдання, передбачені програмою; ознайомився з основною літературою, що зазначена у програмі; припустив значну кількість помилок або недоліків у відповідях на запитання співбесіди, тестування, при виконанні завдань тощо, які може усунути самостійно. “незадовільно” – здобувач вищої освіти не має знань зі значної частини навчального матеріалу; припускає принципові помилки при виконанні більшості передбачених програмою завдань.

**Питання з дисципліни «Екологічний менеджмент»,
які виносяться на екзамен**

1. Поясніть суть і завдання екологічного менеджменту
2. Охарактеризуйте мету, об'єкти, суб'єкти та предмет екологічного менеджменту
3. Поясніть механізм екологічного менеджменту
4. Опишіть організації, які реалізують процеси екологічного менеджменту
5. Опишіть основні функції екологічного менеджменту
6. Дайте характеристику загальним функціям екологічного менеджменту
7. Дайте характеристику спеціальним функціям екологічного менеджменту
8. Дайте характеристику основних принципів екологічного менеджменту
9. Розкрийте сутність поняття «система екологічного менеджменту»
10. Охарактеризуйте територіальні рівні екоменеджменту
11. Поясніть сутність екологічної концепції Землі за авторством Ю. Туниці
12. Дайте характеристику стратегії та принципів сталого розвитку
13. Охарактеризуйте основні індикатори сталого розвитку
14. Охарактеризуйте екологічно орієнтовану економіку, як новий напрям товарно-грошових відносин
15. Поясніть у чому полягає еколого-економічний механізм управління підприємством
16. Охарактеризуйте інструменти екологічного менеджменту
17. Дайте характеристику поняття «Екологічна стандартизація» та сформулюйте основні завдання цього процесу
18. Охарактеризуйте стадії розроблення і впровадження системи екологічного менеджменту на підприємстві відповідно до стандарту Британського інституту стандартизації BS 7750
19. Охарактеризуйте діяльність Міжнародної організації зі стандартизації ISO
20. Дайте характеристику основних українських стандартів (ДСТУ) в галузі екоменеджменту
21. Дайте характеристику стандартам системи менеджменту якості (ISO 9000)
22. Охарактеризуйте систему стандартів у галузі охорони природи
23. Дайте характеристику процесу екологічної сертифікації
24. Опишіть види та очікувані ефекти від екосертифікації
25. Дайте визначення мети, об'єкту, суб'єкту і принципів екосертифікації
26. Охарактеризуйте особливості та нормативно-правову основу екосертифікації в Україні
27. Опишіть особливості сертифікації якості продукції та СЕМ
28. Мета і завдання процедури ОВНС (Оцінка впливу на навколишнє середовище)
29. Дайте визначення поняття, принципів і метів екологічної експертизи
30. Охарактеризуйте основні завдання та об'єкти екоекспертизи
31. Охарактеризуйте форми і види екоекспертизи
32. Опишіть особливості процедури і висновків екоекспертизи
33. Дайте характеристику законодавчої бази екоменеджменту в Україні
34. Пояснити суть механізму ековідповідальності
35. Охарактеризуйте суть і види економіко-екологічного нормування
36. Дайте характеристику системи екологічних нормативів
37. Охарактеризуйте процедуру ліцензування і поняття еколімітів
38. Пояснити суть понять «ековитрати», «екозбитки», «екологічна ціна» та «плата за погіршення якості природних ресурсів»
39. Опишіть види та сферу застосування екологічного оподаткування
40. Поясніть економічне значення збору за забруднення довкілля та особливості розподілу коштів від екоподатку в Україні

41. Опишіть особливості адміністративних і екологічних методів управління природокористуванням
42. Назвіть основні методи матеріального стимулювання підприємств за екологізацію виробничих процесів
43. Охарактеризуйте інновації та інвестиції екоменеджменту
44. Поясніть сутність, об'єкти та функції екологічного маркетингу
45. Охарактеризуйте види, принципи та інструменти екомаркетингу
46. Поясніть особливості товарної й цінової політики екомаркетингу
47. Поясніть особливості інформаційної політики в екомаркетингу
48. Дайте характеристику основних елементів комплексу маркетингових комунікацій
49. Опишіть особливості екологічного маркування продукції
50. Опишіть типи екологічного маркування продукції та дайте визначення поняттю «екологічний (фірмовий) стиль»
51. Опишіть особливості екологічного маркування харчових добавок
52. Охарактеризуйте процедуру інспекторської перевірки в державній системі екоменеджменту
53. Охарактеризуйте види інспекторських перевірок
54. Охарактеризуйте законодавчо-нормативну базу для проведення інспекторських перевірок
55. Охарактеризуйте мету і періодичність проведення інспекторських перевірок
56. Опишіть документи та інформацію, які необхідні екоінспектору на підготовчому етапі та в ході проведення інспекторських перевірок
57. Опишіть особливості інспекторських перевірок об'єктів, які здійснюють викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря
58. Опишіть особливості інспекторських перевірок об'єкта на предмет водоспоживання і водовідведення
59. Охарактеризуйте права та обов'язки державного екоінспектора у пунктах пропуску через державний кордон
60. Дайте характеристику процедури екоконтролю у пунктах пропуску через держкордон
61. Дайте характеристику видів екоперевірок заповідних об'єктів ПЗФ та перерахуйте документи, які перевіряються
62. Опишіть особливості перевірки екоінспекторами заповідних об'єктів ПЗФ
63. Опишіть особливості державного екоконтролю у сфері використання автотранспорту
64. Дайте загальну характеристику процесу екологічної оцінки діяльності
65. Охарактеризуйте принципи екологічної оцінки діяльності
66. Дайте коротку характеристику порядку проведення екологічної оцінки діяльності
67. Розкажіть як враховуються результати екологічної оцінки діяльності при прийнятті рішень
68. Охарактеризуйте суть процедури, мету, об'єкт і суб'єкти екологічного страхування
69. Дайте характеристику видів і форм екологічного страхування
70. Охарактеризуйте відповідальність екостраховиків і тарифні ставки екологічного страхування
71. Охарактеризуйте планування як одну із функцій екоменеджменту
72. Поясніть суть системного підходу в екологічному менеджменті
73. Охарактеризуйте суть стратегії екологічної безпеки України
74. Охарактеризуйте особливості екологічного інжинірінгу на підприємстві
75. Охарактеризуйте принципи екомаркування як один із видів екологічного декларування
76. Дайте визначення основних понять страхової діяльності в сфері екострахування (страховий ризик, с. випадок, с. сума, с. тариф, с. відшкодування)

77. Охарактеризуйте концептуальні принципи здійснення корпоративного екологічного управління
78. Опишіть передумови для впровадження системи корпоративного екоменеджменту та ймовірні вигоди від такої системи управління
79. Охарактеризуйте документи необхідні для отримання ліцензії на здійснення діяльності у сфері поводження із небезпечними відходами
80. Охарактеризуйте документи необхідні для отримання ліцензії на здійснення виробництва пестицидів та агрохімікатів, роздрібну торгівлю пестицидами та агрохімікатами
81. Охарактеризуйте документи необхідні для отримання ліцензії на здійснення централізованого водопостачання та водовідведення
82. Охарактеризуйте суб'єкти екологічної експертизи
83. Дайте характеристику видів екологічної експертизи за часом проведення
84. Опишіть дерела фінансування екологічної експертизи
85. Охарактеризуйте завдання екополітики на різних територіальних рівнях
86. Охарактеризуйте економічні інструменти екологічного менеджменту
87. Охарактеризуйте відповідальність державних органів влади України в питаннях управління охороною природного середовища
88. Сформулюйте основні завдання у сфері екологічного законодавства України
89. Дайте характеристику фінансових важелів та стимулів природоохоронної діяльності
90. Охарактеризуйте концепцію ноосфери за В.І. Вернадським
91. Охарактеризуйте екологічну мету організації
92. Дайте визначення зон екологічного лиха
93. Охарактеризуйте підходи до визначення економічних збитків від забруднення навколишнього середовища
94. Дайте характеристику екологічного, економічного та соціального ефектів від природоохоронної діяльності
95. Охарактеризуйте існуючі моделі світу в контексті теорії екоменеджменту
96. Охарактеризуйте перспективи розвитку екологічного менеджменту в Україні
97. Сформулюйте основні цілі сталого розвитку
98. Дайте визначення поняття «екологічний ризик» та опишіть способи його оцінки
99. Охарактеризуйте можливості проведення екологічного страхування в Україні
100. Охарактеризуйте концепцію становлення екологічного менеджменту в Україні

Рекомендована література

СПИСОК ОСНОВНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрейцев В.І. Екологічне право: Курс лекцій в схемах. – К.: Вентурі, 1996. – 452с.
2. Галушкіна Т.П. Экономические инструменты экологического менеджмента (теория и практика) / НАН Украины. Институт проблем рынка и экономик-экологических исследований. – Одесса, 2000. – 280с.
3. Галушкіна Т. Екологічний менеджмент в Україні // Економіка України. – 1999. – №6. – с. 78-83.
4. Гринин А.С., Орехов Н.А., Шмидхейни С. Экологический менеджмент. – М., 2001.-. 203с.
5. Екологічне право України. Академічний курс: Підручник/ За заг. ред. Ю.С. Шемчушенка. – К.: ТОВ "Видавництво "Юридична думка", 2005. – 848 с.
6. Екологічний аудит: Посібник з екологічного менеджменту і екологічного аудиту / Шевчук В.Я., Саталкін Ю.М., Навроцький В.М. та ін. – К.: Символ-Т, 1997. – 221с.

7. Екологічний менеджмент: Навчальний посібник / За ред. В.Ф. Семенова, О.Л. Михайлюк. – К.: Знання, 2006. – 366 с.
8. Кожушко Л.Ф., Скрипчук П.М. Екологічний менеджмент. Підручник. – Київ: ВЦ «Академія», 2007. – 430 с.
9. Малишко М.І. Екологічне право України: Навчальний посібник за ред. Академіка Ярчука В.З. – К., 2001, – 392с.
10. Основи екології. Екологічна економіка та управління природокористуванням: Підручник / За заг. ред. д.е.н., проф. Л.Г. Мельника та к.е.н., проф. М.К. Шапочки. – Суми: ВТД "Університетська книга", 2005. – 759 с.
11. Основы экологического аудита. Учебное пособие / Под ред. А.Т. Никитина, С.А. Степанова. – М.: МНЭПУ, 2001. – 390с.
12. Проектування системи управління та менеджменту. Практикум / За ред. Й.С.Завадського. – К.: Урожай, 1994. – 208с.
13. Серов Г.П. Экологический аудит – М.: Изд-во “Экзамен”, 2000. – 767с.
14. Шевчук В.Я. Модернізація виробництва: системно-екологічний підхід: Посібник для екологічного менеджменту. – К.: Символ-Т, 1997. – 247с.
15. Шевчук В.Я. та інші. Екологічний аудит: Навколишнє природне середовище. Екоменеджмент. Екостандарти. Підприємство. Стратегія. Екологічна безпека. Конкурентоспроможність. Екопідприємство: Підручник для студентів екологічних спеціальностей. – К.: Вища школа, 2000. – 344с.
16. Шевчук В.Я., Саталкін Ю.М., Білявський Г.О. та ін. Екологічне управління: Підручник. – К.: Либідь, 2004. – 432 с.

ОСНОВНІ СТАНДАРТИ В ГАЛУЗІ ЕКОМЕНЕДЖМЕНТУ ТА АУДИТУ

1. ISO 14040:2000. Управління навколишнім середовищем. Оцінка життєвого циклу продукції. Принципи та структура.
2. ISO 14041:2000. Управління навколишнім середовищем. Оцінка життєвого циклу продукції. Визначення цілі, сфері дослідження та інвентаризаційний аналіз.
3. ISO 19011: 2002. Рекомендації по аудиту систем менеджмента качества и/или охраны окружающей среды.
4. ДСТУ ISO 14001-97. Системи управління навколишнім середовищем. Склад та опис елементів і настанови щодо їх застосування”.
5. ДСТУ ISO 14004-97. Системи управління навколишнім середовищем. Загальні настанови щодо принципів управління, систем та засобів забезпечення.
6. ДСТУ ISO 14011-97. Настанови, щодо здійснення екологічного аудиту. Процедури аудиту. Аудит систем управління навколишнім середовищем.
7. ДСТУ ISO 14012-97. Настанови, щодо здійснення екологічного аудиту. Кваліфікаційні вимоги до аудиторів з екології.
8. ДСТУ ISO 9001- 2001. Системи управління якістю. Вимоги. – Київ: Держстандарт України, 2001.
9. Екологія і закон: Екологічне законодавство України. У 2-х кн.. / Відп. ред. д.юрид.наук., проф.. В.І. Андрейцев. – К.: Юрінком Інтер, 1997. – Кн. 1. – 704 с.
10. Екологія і закон: Екологічне законодавство України. У 2-х кн.. / Відп. ред. д.юрид.наук., проф.. В.І. Андрейцев. – К.: Юрінком Інтер, 1997. – Кн. 2. – 576 с.
11. Законодавство України про екологію / Упоряд. Роїна О.А. – 2-е вид. – К.: КНТ, 2005. – 488 с.
12. Методичні рекомендації “Про порядок виявлення порушень та застосування заходів впливу до порушників природоохоронного законодавства”. К., 1994 – 28с.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ

1. Земельний кодекс України від 18 грудня 1992 р. № 561-ХІІ.
2. Лісовий кодекс України від 21 січня 1994 р. № 3852-ХІІ.
3. Кодекс України про надра від 27 липня 1994 р.

4. Водний кодекс України від 6 червня 1995 р.
5. Закон України “Про охорону навколишнього природного середовища” (із змін. та допов.) від 25 червня 1991 р. № 1264-ХІІ.
6. Закон України “Про плату за землю” (із змін. та допов.) від 3 липня 1992 р. № 2535-ХІІ.
7. Закон України “Про об’єкти підвищеної небезпеки” // Уряд. кур’єр (Дод.). — 2001. — № 43. — с. 1. 51
8. Декрет Кабінету Міністрів України від 17 березня 1993 р. № 24-93 “Про податок на промисел” // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 19. — Ст. 208.
9. Постанова Кабінету Міністрів України від 9 липня 1997 р. № 732 “Про порядок фінансування природоохоронних заходів з державного та місцевих бюджетів” // Офіц. вісн. України. — 1997. — № 28.
10. Постанова Кабінету Міністрів України від 12 вересня 1997 р. № 1014 “Про затвердження базових нормативів плати за користування надрами для видобування корисних копалин та Порядку справляння плати за користування надрами для видобування корисних копалин” // Офіц. вісн. України. — 1997. — № 38.
11. Постанова Кабінетом Міністрів України від 6 липня 1998 р. № 1012 “Про затвердження Порядку справляння збору за спеціальне використання лісових ресурсів та користування земельними ділянками лісового фонду” // Офіц. вісн. України. — 1998. — № 27.
12. Постанова Кабінету Міністрів України від 18 травня 1999 р. № 836 “Про затвердження нормативів збору за спеціальне використання водних ресурсів та збору за користування водами для потреб гідроенергетики та водного транспорту” // Офіц. вісн. України. — 1999. — № 20.
13. Постанова Кабінету Міністрів України від 16 серпня 1999 р. № 1494 “Про затвердження Порядку справляння збору за спеціальне використання водних ресурсів та збору за користування водами для потреб гідроенергетики та водного транспорту” // Офіц. вісн. України. — 1999. — № 33.
14. Постанова Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2000 р. № 1682 “Про плату за користування надрами в цілях, не пов’язаних з видобуванням корисних копалин”.

СПИСОК ДОДАТКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Джигирей В.С. Екологія та охорона навколишнього природного середовища: Навч. посібник. — 4-е вид., випр. і доп. — К.: т-во Знання КОО, 2006. — 316 с.
2. Довідник з питань економіки та фінансування природокористування і природоохоронної діяльності// під ред. В. Шевчука та ін., - К: Геопринт, 2000 — 411с.
3. Дорогунцов С.І., Борщевський П.П., Данилишин Б.М. Удосконалення управління природокористуванням в АПК. Сер. Природа і ми. — К.: Урожай, 1992.
4. Екологічне підприємництво: Навчальний посібник/ В.Я. Шевчук, Ю.М. Саталкін, В.М. Навроцький та ін., - К: Мета, 2001 — 191с.
5. Корабльова А.І. Екологія: взаємовідносини людини і середовища. — Дніпропетровськ: Центр екологічної освіти. Видання II, 2001. — 265с.
6. Кучерявий В.П. Екологія. — Львів, “Світ”, 2000.
7. Основи менеджменту в АПК / За ред. Й.С.Завадського. — К.: Вища школа, 1995. — 246с.
8. Основні напрямки державної політики України в галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки. // Відомості Верховної Ради України. — 1998. -№: 38-39. — С. 770-816.
9. Экология, охрана природы, экологическая безопасность. Учебное пособие / Под общ. ред. проф. А.Т.Никитина, С.А. Степанова. — М.: МНЭПУ, 2000. — 648с.
10. Экология: Учебное пособие / Под ред. проф. В.В. Деносова. Серия "Учебный курс". — Ростов-на-Дону: Изд. центр "МартТ", 2002. — 640 с.

INTERNET-РЕСУРСИ

1. Всеукраїнська екологічна ліга – <http://www.ecoleague.net>
2. Екоклуб «Зелена хвиля» – <http://ecoclub.kiev.ua>
3. Екологічні новини – <http://greenhome.com.ua>
4. Еколого-гуманітране об'єднання «Зелений світ» – <http://www.greenworld.org.ua>
5. Український екологічний портал – <http://www.ecoport.org.ua>
6. Экологический портал – <http://portaleco.ru>
7. Міжнародний, суспільно-політичний тижневик «Дзеркало тижня» – <http://dt.ua>
8. Екологічний аудит – <http://www.menr.gov.ua>
9. Інтер-Есо– <http://www.eco.com.ua>

ПОЛІТИКА КУРСУ («ПРАВИЛА ГРИ») В АУДИТОРНИЙ ЧАС

Курс передбачає роботу в колективі. Студенти під час лекційних занять ведуть конспект з відповідної теми. Під час заняття або ж в кінці лектор ставить питання, веде діалог з аудиторією для кращого засвоєння теоретичного матеріалу. Середовище в аудиторії є дружнім, творчим, відкритим до конструктивної критики. Усі завдання, передбачені програмою, мають бути виконані у встановлений термін. Якщо здобувач вищої освіти відсутній з поважної причини, він/вона презентує виконані завдання під час самостійної підготовки та консультації викладача. Під час роботи над індивідуальними науково-дослідними завданнями та проектами не допустимо порушення академічної доброчесності.